

VVS PRIORITEITEN VOOR LONDEN

1. INLEIDING

In juni 1999 verzamelden in Bologna de onderwijsvertegenwoordigers van 29 landen om na te denken over een Europese Hoger Onderwijsruimte (EHOR). De Bologna Verklaring die er werd ondertekend werd de motor van hervormingen in het Europese hoger onderwijs. Iedere twee jaar kwamen de ministers opnieuw bijeen om de doelstellingen op te volgen, te vernieuwen en uit te breiden. Na Praag, Berlijn en Bergen ontmoeten de ministers elkaar dit jaar in Londen.

Sinds Bergen zijn de studenten als relevante partner erkend in het Bologna Proces. Dit was een belangrijke stap voorwaarts. Het is in deze rol en met de nieuwe ministeriële conferentie in het vooruitzicht dat de Vlaamse Vereniging van Studenten de punten die in dit proces belangrijk voor hen zijn, scherp wil stellen.

VVS heeft zich steeds positief, doch kritisch, opgesteld ten aanzien van het Bologna Proces. De doelstellingen van Bologna komen de studenten ten goede: het vergroten van de vergelijkbaarheid, de filosofie van leerresultaten en eerder verworven competenties, de nieuwe impuls voor kwaliteitszorg, het vergroten van studentenmobiliteit en een betere afstemming tussen de verschillende cycli zijn enkele concrete voorbeelden die onderwijsdemocratisering en onderwijskwaliteit stimuleren. Het Bologna Proces faalt echter op een aantal vlakken in de implementatie en heeft in het bijzonder nog steeds een enorm zwakke sociale dimensie. Het is dan ook vijf voor twaalf voor de landen van het Bologna Proces om daadwerkelijk actie te ondernemen.

2. SINDS BERGEN?

Ondanks vele goede bedoelingen in Bergen twee jaar geleden, stelt VVS in de praktijk bitter weinig vooruitgang vast. Onze prioriteiten voor Londen zijn grotendeels een kopie van onze prioriteiten voor Bergen. Dit heeft niets te maken met een gebrek aan inspiratie bij de studenten, maar met een gebrek aan actie van de Europese onderwijsministers. Na acht jaar zou de Bolognahervorming op volle toeren moeten draaien en zou een ééngemaakt Europese Hoger Onderwijsruimte vorm moeten krijgen. We stellen echter vast dat nog lang niet alle doelstellingen bereikt zijn.

De nieuwe versie van *Bologna With Student Eyes*, de studie van ESIB over de Bolognahervorming, toont aan dat er nog te vaak een Bologna à-la-carte wordt gehanteerd, waarbij ministers enkel de zaken implementeren die hen aanstaan. Er moet dan ook benadrukt worden dat Bologna een geheel is waaruit niet te kiezen valt. Bovendien mogen de hervormingen niet enkel op de vlakte gebeuren, iets waar veel landen zich aan bezondigen. We denken hierbij aan de invoering van ECTS of het 3-cycli systeem; hoewel veel landen beweren deze systemen te hebben ingevoerd, blijkt de implementatie vaak een groot probleem. Ze wordt het 3-cycli systeem vaak ingevoerd zonder de nodige hervorming van de curricula en wordt de studiedruk niet correct gemeten, wat essentieel is voor een correcte invoering van ECTS. Halfslachtige hervormingen kunnen onmogelijk bijdragen tot de creatie van een deftige Europese Hoger Onderwijsruimte.

2010, het jaar waarin de Bolognahervorming rond moet zijn en de EHOR een realiteit zou moeten zijn, komt steeds dichterbij. Het is daarom des te schrijnender dat er slechts weinig vooruitgang te merken is sinds de Bergen bijeenkomst. De tijd van praten is ondertussen voorbij, de doelstellingen liggen vast. Studenten hebben geen boodschap meer aan oppervlakkige weinigzeggende communiqués. Over twee jaar, als België gastheer mag spelen voor de Europese onderwijsministers, moet er duidelijke vooruitgang gemaakt zijn om de Bolognahervorming succesvol te noemen. Dat is de enige manier om te bouwen aan een ééngemaakte en sociale Europese Hoger Onderwijsruimte.

3. DE SOCIALE DIMENSIE

3.1. DE SOCIALE DIMENSIE OP DIT MOMENT

Al in de aanloop naar de ministeriële conferentie in Bergen schoven de studenten als hoofdprioriteit de sociale dimensie naar voren. Dit zou de vierde doelstelling moeten worden naast vergelijkbaarheid, arbeidsmarktinzetbaarheid en aantrekkelijkheid van de EHOR. De eis van de studenten was toen duidelijk en niet mis te verstaan: sociale dimensie moest een absolute prioriteit worden en opgenomen worden in de stocktaking¹. Hierdoor zouden er systematische

¹ 1 Stocktaking is het meten van vooruitgang op de verschillende doelstellingen van het Bolognaproces op basis van systematische dataverzameling. De resultaten worden weergegeven via 'score cards', tabelletjes waarin landen gescoord en onderling kunnen

gegevens bijgehouden worden en zou de vooruitgang op een effectieve manier gemeten kunnen worden. Bovendien is de sociale dimensie een overkoepelende dimensie. Bij elke andere maatregel en doelstelling die de ministers in Londen afspreken of vernieuwen zal deze sociale dimensie in acht genomen moeten worden, omdat elke afspraak hierop een weerslag zal hebben. Daarom is het belangrijk dat hier een coherent en strategisch beleid over ontwikkeld wordt. Het is tijd dat dit binnen het Bologna Proces de grootste aandacht krijgt. Bovendien kunnen de deelnemende landen op deze manier een schaalvoordeel bewerkstelligen, wat de aantrekkelijkheid en efficiëntie van het Europese Hoger Onderwijs bevordert. Indien er namelijk meer afgestudeerden met een hoger onderwijsdiploma zijn op de Europese markt, kan hier ook een economische voordeel uit gehaald worden.

Het belang van deze sociale dimensie kan niet onderschat worden. Een brede participatie in het hoger onderwijs zorgt voor een grotere sociale rechtvaardigheid en sociale cohesie. Wat moet hieronder begrepen worden? De basisbetekenis van recht en rechtvaardigheid is: ieder dat geven wat hem toekomt. Sociale cohesie betekent een solidair Europa waar de sterke het opneemt voor de zwakke, waar de 'haves' delen met de 'have-nots'. Dit zou de vertaling van de sociale dimensie in de doelstellingen van het Bologna Proces moeten zijn. Dit leidt tot een aantal randvoorwaarden: hoger onderwijs is een publieke verantwoordelijkheid, aantrekkelijkheid dient benadrukt te worden in plaats van competitiviteit, alle deelnemende partijen dienen rechtstreeks betrokken te worden. Deze doelstellingsvertaling van de sociale dimensie en de eruit afgeleide randvoorwaarden zijn de essentiële elementen van een Europese hoger onderwijsidentiteit. De Europese ruimte van hoger onderwijs kan op die manier bijdragen tot emancipatie en sociale mobiliteit.

Het belang van deze sociale dimensie werd al benadrukt door de ministers in de vorige conferenties in Praag en Berlijn. In Bergen werd sociale dimensie als toekomstig speerpunt aangehaald. Hier werd het engagement bevestigd om hoger onderwijs toegankelijk te maken voor iedereen. Hoger onderwijs moest volgens de ministers aan de juiste voorwaarden voldoen zodat iedere student zijn studies zonder obstakels gerelateerd aan sociaal-economische achtergrond kan vervolmaken. Het engagement behelsde voornamelijk acties van nationale overheden om sociaal zwakkere studenten te helpen en hen door goede begeleiding te ondersteunen. In de stocktaking werd echter de sociale dimensie, zoals geëist door de studenten, niet opgenomen.

Na twee jaar is het duidelijk wat de lading is die deze nobele uitspraken dekt: er is bitter weinig gebeurd op dit terrein. De afgelopen jaren heeft de Bologna hervorming in verschillende landen zelfs een tegenstrijdig effect geressorteed. De implementatie van BaMa werd bijvoorbeeld misbruikt om inschrijvingsgelden voor de tweede cyclus op te trekken. De sociale gevolgen van de implementatie van de andere doelstellingen werden vaak genegeerd, zodat de sociale dimensie een mooie paraplu-terme lijkt te zijn, maar een die niet gedragen wordt door de ministers.

Het enige wat gebeurde, is het opstellen van een definitie door een werkgroep rond de sociale dimensie: our ultimate goal is that the student body entering, participating in and completing higher education at all levels should reflect the diversity of our populations. De vele discussies over de exacte interpretatie van deze definitie, maken duidelijk dat deze ontoereikend is. De definitie is bewust oppervlakkig gehouden om consensus te bereiken. Dit maakt echter verschillende interpretaties mogelijk. Er moet gezorgd worden dat de definitie door iedereen op dezelfde manier begrepen wordt, anders blijft dit onwerkbaar. VVS stelt zich enkel tevreden met een interpretatie die pleit voor evenredige participatie van alle doelgroepen (participative equity). Elke nationale overheid moet ernaar streven dat alle doelgroepen uit de bevolking evenredig vertegenwoordigd zijn in het hoger onderwijs. Het gaat niet om het instellen van quota, maar wel om het nemen van maatregelen die er moeten toe leiden dat ondervertegenwoordigde doelgroepen werkelijk gelijke kansen hebben bij de instroom, doorstroom en uitstroom. Uiteraard wordt de ondervetegenwoordiging veroorzaakt door vele factoren die een integrale aanpak vereisen.

3.2. NAAR EEN BETERE INVULLING VAN DE SOCIALE DIMENSIE

De concrete eisen van VVS zijn daarom:

- Er moeten statistische gegevens verzameld worden over de participatie in het hoger onderwijs en hoe deze er op dit ogenblik uitziet. Dit kan als nulmeting dienen om verdere metingen mee te vergelijken. Eurostudent² is hier al een goed voorbeeld van, maar nog te beperkt.
- Elke nationale overheid moet actieplannen ontwikkelen om de ondervetegenwoordigde groepen in het HO tegen 2009 significant te verbeteren ten opzichte van de nulmeting. Deze ondervetegenwoordigde groepen zijn studenten uit lagere inkomensgroepen, studenten met lagereschoolde ouders, studenten uit etnische of culturele minderheden, studenten met functiebeperkingen, studenten met kinderen, mannen of vrouwen,... Naast het significant verhogen van deze evenredige participatie moet ook voldoende aandacht gaan naar de internationale mobiliteit en de levenssituatie van studenten in de Bologna landen.
- Europees kan er een lijst van deze doelgroepen vastgelegd worden. Dit dient als zekerheid zodat door de overheid gediscrimineerde of miskende groepen niet over het hoofd worden gezien. Verder is het noodzakelijk

---

vergeleken worden met kleuren van groen naar donkerrood.

² Eurostudent is een initiatief van het Hochschul-Informationssystem (HIS) in Duitsland dat het voortouw heeft genomen in het internationaal verzamelen en centraliseren van sociaal-economische levenssituatie van studenten. Het heeft betrekking op slechts enkele landen.

dat er Europees een toolbox³ wordt ontwikkeld. Binnen andere domeinen als Levenslang Leren of kwaliteitszorg wordt er met duidelijke doelstellingen, afspraken, benchmarks en indicatoren gewerkt, hoewel dit ook moeilijk te benaderen en te kwantificeren thema's zijn. Een uitgebreid gamma aan instrumenten en good practices kan internationaal opgesteld en gedeeld worden.

- De sociale dimensie moet een absolute prioriteit worden binnen het Bologna Proces. Een belangrijke stap hierin is de sociale dimensie opnemen in de stocktaking. Dit zal een impuls zijn om aan statistische gegevensverzameling te doen. Bovendien kan de vrees om een slechte score te halen een stimulans zijn om het beter te doen. Zolang de ministers niet akkoord gaan om dit op te nemen in de stocktaking zal elke engagementsverklaring tegenover de sociale dimensie geen gevolgen in praktijk kennen.

3.3. CONCRETE MAATREGELEN

3.3.1. Inschrijvingsgelden

Eén van de essentiële barrières bij de rechtvaardige toegankelijkheid zijn de inschrijvingsgelden. Deze belemmert veel studenten om de studies aan te vangen of te voltooien. Aangezien hoger onderwijs een publieke verantwoordelijkheid is en blijft, vindt VVS het angstwekkend dat vele ondertekenaars van de Bologna Verklaring en de voorbije Communiqués toch inschrijvingsgelden invoeren of verhogen. Een democratisch, kwalitatief en toegankelijk Europees hoger onderwijs moet nochtans het streefdoel zijn van het Bologna Proces.

Meer en meer laten de Europese leiders zich verleiden tot pleidooien voor hogere inschrijvingsgelden. Ook de laatste communiqué van de Europese Commissie "Efficiency and Equity in European Education and Training systems", pleit openlijk voor inschrijvingsgelden. Volgens VVS gaan deze pleidooien lijnrecht in tegen de doelstellingen van Bologna. VVS dringt er dan ook op aan dat de Europese ministers hun verbintenis tot de publieke functie en verantwoordelijkheid van het hoger onderwijs bevestigen en er ook naar handelen. De onderfinanciering van de instellingen compenseren door de studenten meer te laten betalen is onaanvaardbaar. Hierbij verwijzen we graag naar het ECOSOC-verdrag⁴ en het daarin opgenomen geleidelijk streven naar kosteloosheid van hoger onderwijs. VVS vraagt dat alle Bolognalanden voor zover ze dat nog niet hebben gedaan – het ECOSOC-verdrag ondertekenen en ratificeren. De reeds aangesloten landen moeten de hier aangegane engagementen terug hernieuwen. VVS vraagt met andere woorden dat inschrijvingsgelden worden verminderd en afgeschaft in de plaats van ingevoerd en opgetrokken.

Inschrijvingsgelden kunnen ook een financiële drempel zijn voor internationale mobiliteit. Ook wat dit betreft betekent een sociale Hoger Onderwijsruimte dat er voor alle studenten een gelijke toegang moet komen. Inschrijvingsgelden voor niet-EU studenten (die wel inwoner zijn van een Bolognaland) torenhoog maken is ook een heel pervers beleid. Het aantrekken van buitenlandse studenten zou dan immers enkel gemotiveerd worden vanuit het winstbejag en voorbij gaan aan de meerwaarde die buitenlandse studenten sowieso betekenen. Internationale studenten dienen niet om de financiële tekorten van instellingen te dekken. Bovendien zullen instellingen in een systeem waarbij buitenlandse studenten misbruikt kunnen worden als ezeltje-strekje, meer gaan recrutereren in het buitenland, wat kan leiden tot braindrain. VVS roept de ministers op om in de voltallige Bolognaruimte werk te maken van een non-discriminatie beleid, zodat alle studenten gelijk zijn, als er dan toch inschrijvingsgelden betaald moeten worden.

3.3.2. Studiefinanciering

Inschrijvingsgelden zijn niet de enige financiële barrières. Naast deze smak geld die je in het begin van het academiejaar op tafel moet leggen, zijn er nog heel wat andere financiële drempels te nemen. Deze belemmeren evengoed een evenredige participatie en verdienen daarom extra aandacht in de debatten over sociale dimensie.

Internationaal gezien zijn de verschillende studiefinancieringssystemen een kluwen van jewelste. Het lijkt dan ook zinvol om tot enigszins compatibele systemen te komen in alle Bolognalanden. Als instrument voor meer sociale mobiliteit betekent harmonisatie van studiefinancieringsstelsels hier in elk geval dat harmonisatie geen nivellering mag zijn, maar een verbetering in de richting van de betere systemen.

Voor VVS betekent dit een basisbeurs³ voor alle studenten (en dit voor de initiële bachelor en master). Dit is de meest efficiënte manier om de drempels naar het hoger onderwijs te verlagen. In principe moeten beurzen kostendekkend zijn (studie- en levenskost), direct uitbetaald aan de student en universeel (elke student krijgt een beurs). Bij steeds grotere mobiliteit neemt immers ook de onafhankelijkheid van de student ten opzichte van de ouders toe. In een internationale context wordt het bovendien steeds moeilijker om de beurs op het inkomen van de ouders te berekenen en biedt een universeel systeem dus uitkomst.

In afwachting van kostendekkende beurzen pleit VVS vooral voor het systeem van beurzen en tegen leningen. Leningen zijn een extra drempel om aan studies te beginnen. Voor jongeren uit minvermogende milieus zijn deze lange termijn investeringen omwille van de onzekere kansen op slagen veel minder evident. Ook een studiekeuze voor minder 'rendabele' studierichtingen wordt op die manier afgestraft. Tenslotte passen leningen niet echt in de levenslang leren

³ Een toolbox bestaat uit indicatoren en instrumenten om de sociale dimensie te meten en te bevorderen. Deze moet voldoende divers zijn om in de verschillende contexten toepasbaar te zijn, maar tegelijk een sterk coherent geheel vormen.

⁴ Het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (ECOSOC-verdrag of Verdrag van New York) is een verdrag van de Verenigde Naties.

filosofie. Levenslang leren mag niet levenslang lenen worden! Leningen zouden wat mobiliteit betreft ook een slechte optie zijn, aangezien het terugvorderen en afbetalen van leningen veel minder evident zal worden in een Europese Hoger Onderwijsruimte en geïnternationaliseerde arbeidsmarkt waarin mensen steeds mobieler worden. Om de studiefinanciering beter te maken is het noodzakelijk dat er meer studenten recht hebben op een beurs en dat de beurzen opgetrokken worden tegen 2009. Dit is een duidelijk engagement dat de ministers kunnen maken dat een onmiskenbaar positief effect zal hebben op de sociale dimensie.

Tenslotte pleit VVS voor de afschaffing van zogenaamde prestatiebeurzen (zogenaamde merit-based- beurzen). Terwijl bij ons dit systeem werd afgevoerd in de jaren vijftig, hebben vele Bolognalanden nog steeds beurzen gebaseerd op de studieresultaten waarbij enkel de beste studenten in aanmerking komen voor een beurs. Omdat sociaal sterkere studenten door de verstrengeling van economische en socio-culturele drempels meestal beter scoren, bevordert dit de kansen van de rijkeren. Het is immers voldoende geweten dat vooral mensen die naar de juiste scholen gaan kans maken op zo'n beurs, hierdoor wordt weer niets gedaan aan de participatie van ondervertegenwoordigde groepen.

3.3.3. studentenvoorzieningen

Studentenvoorzieningen dienen toegankelijk te zijn voor alle studenten ongeacht hun land van herkomst, en dit voor zowel de universele als de selectieve voorzieningen. Het is de verantwoordelijkheid van de staat om ervoor te zorgen dat de student in optimale omstandigheden kan studeren. Onder noodzakelijke voorwaarden voor studenten verstaan wij onder andere huisvesting, voeding, medische zorg, mobiliteit, psychosociale dienstverlening, jobbemiddeling, sport en cultuur.

Ook op het gebied van ondersteuningsdiensten moet er een zekere afstemming komen, beginnende met de verzameling van gegevens (zie stocktaking) en het uitwisselen van good practices. Het is ook belangrijk dat de Europese koepelorganisatie van de studentenvoorzieningen (ECSTA) deel zal uitmaken van het Bologna proces als te raadplegen organisatie.

4. STUDENTENMOBILITEIT

Eén van de belangrijkste uitgangspunten van het Bologna Proces is het bevorderen van de internationale studentenmobiliteit. Desondanks blijkt dat nog steeds slechts een kleine minderheid van de Europese studenten een tijdje naar het buitenland trekt. Bovendien is de bestaande mobiliteit erg onevenwichtig, waarbij sommige landen erg populair zijn, terwijl andere landen amper studenten aantrekken. Ook op dit vlak zijn er dus nog heel wat uitdagingen. Om de mobiliteit van studenten te verhogen is dan ook werkelijk actie vereist.

Naast visaproblemen, curricula die niet op elkaar zijn afgesteld, erkenningsproblemen etc, blijft vooral een gebrek aan financiering een groot probleem. Mobiliteit zou mogelijk moeten zijn voor alle studenten, zonder discriminatie. In de Bolognaruimte zou mobiliteit dan ook een recht moeten zijn, niet slechts een privilege voor de happy few. Bovendien moet er dringend gewerkt worden aan een heuse mobiliteitscultuur, zodat de psychische drempel om mobiel te zijn afneemt en ook de instellingen het nut ervan inzien. Het voorzien van voldoende gratis taalcurssussen zou al een flinke stap vooruit zijn.

Om werk te maken van een evenwichtige studentenmobiliteit voor iedereen vraagt VVS meer en hogere mobiliteitsbeurzen. Bovendien moet studiefinanciering onvoorwaardelijk meeneembaar worden, zowel voor verticale als voor horizontale mobiliteit. Hoewel de ministers het hier al eens over waren, blijkt dit in praktijk nog vaak een probleem te zijn. Buitenlandse studenten moeten ook terecht kunnen bij de studentenvoorzieningen. Ze vergen vaak extra inspanningen en speciale dienstverlening, denk maar aan specifieke huisvestingsnoden of zorgen wanneer ze als jobstudent willen werken (arbeidsvergunningen etc). Er moet ook extra aandacht gaan naar de noden van bepaalde doelgroepen, die vaak nog extra problemen ondervinden die hun mobiliteit beperken. We denken hierbij bv aan leefloners, die soms niet met behoud van hun leefloon enkele maanden naar et buitenland kunnen. Rekening houden met deze barrières bij het nemen van beslissingen inzake Europese hervormingen is dan ook essentieel.

Bovendien moet er een mobiliteitsfonds opgericht worden om een evenwichtige mobiliteit een realiteit te maken. Dit fonds moet enerzijds de verschillen in leef- en studiekosten wegwerken en de verschillen in studiefinanciering compenseren. Anderzijds moet dit fonds onevenwichtige mobiliteitsstromen tussen de Bolognalanden compenseren en braindrain helpen voorkomen.⁵

5. RECOGNITION OF PRIOR LEARNING

Een eerlijke erkenning van de voorgaande studieperiodes, eerder verworven competenties of kwalificaties in welke vorm van onderwijs, opleiding of vorming dan ook, zorgt ook voor een betere sociale dimensie. Deze zorgen immers voor een waardering van inspanningen en leeruitkomsten zodat deze een lift kunnen geven aan de sociale mobiliteit. Ze kunnen ook de drempel tot hoger onderwijs verlagen. Bovendien zorgen eenvoudig erkenbare diploma's en competenties voor

---

⁵ Voor een concrete uitwerking verwijzen we naar het VVS-standpunt over het mobiliteitsfonds:

een betere mobiliteit en aantrekkelijkheid van de Europese Hoger Onderwijsruimte – andere speerpunten uit de Bologna Verklaring. De ministers erkennen het belang hiervan in de voorgaande Communiqués. In theorie is dit allemaal erg mooi, maar de praktijk wijst toch anders uit: de implementatie van erkenning van eerder verworven competenties en kwalificaties staat in de meeste Bolognalanden nog nergens.

Daarom verwacht VVS dat elk land een performant systeem ontwikkelt dat gekenmerkt wordt door duidelijkheid en transparantie. Hoewel Vlaanderen zo'n systeem heeft, is ook hier nog veel ruimte voor verbetering. Tot nu toe is de Vlaamse EVC procedure bureaucratisch en duur. In het jaarverslag van de Vlaamse ombudsman staat bijvoorbeeld te lezen dat de redelijke behandeltijd van de aanvraag een probleem vormt. Wil men echt komen tot een goed functionerende Europese hoger onderwijsruimte, dient er dringend werk gemaakt te worden van de vlotte erkenning van elders verworven competenties, diploma's en voorgaande studieperiodes.

6. STAKEHOLDERS VERSUS AUTONOMIE

Al de elementen die hierboven beschreven staan, zijn niet nieuw. De meeste hiervan werden al door de Vlaamse, maar ook door de Europese studenten gesteld in de aanloop naar Bergen. In Bergen werd nochtans erkend dat de studenten een centrale rol te vervullen hebben in het Bologna Proces, samen met de instellingen en het personeel. Het is des te schrijnender vast te stellen dat er naar de stem die de studenten verleend wordt, niet geluisterd wordt. Indien de ministers werkelijk de studenten als een centrale partner in het proces en de hervormingen zien, wordt het tijd om de daden bij het woord te voeren. Ook op vlak van kwalificatieraamwerken en kwaliteit zorg moet dit een blijvende aandacht zijn. Het verwelkomen van studenten op een conferentie en het doorbladeren van standpuntteksten en publicaties zoals *Bologna With Student Eyes* is niet voldoende. Studenten zijn niet gediend met een schijnparticipatie waarbij ze af en toe eens mogen opdraven om hun mening te geven maar verder genegeerd worden. Men kan pas spreken van volwaardige studentenparticipatie indien studenten als volwaardige partners worden gezien die kunnen wegen op het beleid.

Tegelijk stellen wij een steeds grotere nadruk vast op de autonomie van de instellingen in het Bologna Proces. Hoewel de instellingen in Bergen nog op gelijke hoogte stonden met de studenten en het personeel, krijgen deze ondertussen steeds meer vrijheden, zonder dat daar de gewenste controlemechanismen tegenover staan. VVS ziet hierin grote risico's. VVS gelooft in academische vrijheid in die zin dat instellingen over de nodige vrijheid moeten beschikken bij bijvoorbeeld het uitwerken van curricula en het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Maar instellingen moeten in een duidelijk regelgevend kader opereren. Instellingen in het hoger onderwijs zijn instrumenten voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen en moeten hier ook in gestuurd kunnen worden. Zeker in een bestel dat onderwijs als een publieke verantwoordelijkheid ziet met een maatschappelijke rol, en omwille daarvan het onderwijs voorziet van publieke middelen, zijn er grenzen aan de autonomie. De overheid heeft het recht om bepaalde maatregelen op te leggen die studenten ten goede komen.

VVS zou daarom graag minder nadruk op de autonomie van de instellingen zien en wat meer erkentelijkheid voor de studenteninspraak. Deze studenteninspraak moet op alle niveaus verbeteren. Niet enkel politici moeten studenten als volwaardige partner zien, ook in onze instellingen moeten de studentenparticipatie verbeteren.

7. PROBLEMEN BIJ DE MASTERJAREN

De invoering van de BaMastructuur is ongetwijfeld één van de duidelijkste hervormingen die Bologna met zich heeft meegebracht. Voor vele landen betekende dit een drastische omschakeling van de programma's. In Vlaanderen heeft dit met het structuurdecreet geleid tot nieuwe termen als professionele bachelor en academisering. Deze hervormingen zijn ondertussen al langere tijd ingevoerd en verschillende landen hopen op een groen licht hierbij.

Toch is het gevaarlijk hier lichtzinnig over te gaan. In Vlaanderen lijkt de vrije toegang tot een opleiding (zonder toegangsexamens) grotendeels gewaarborgd en de doorstroom tussen bachelor en master (binnen een zelfde opleiding) verzekerd. Op internationaal vlak gaan er echter meer en meer stemmen op om vooral de instroom tot een master te beperken en zo enkel een elite de mogelijkheid te geven om verder te studeren. Deze stemmen blijken jammer genoeg ook meer en meer Vlaanderen te bereiken. VVS ziet hierin een aanfluiting van de democratiseringsgedachte die toch wel de basis zou moeten vormen voor het hoger onderwijsbeleid.

De obstakels die opgeworpen worden nemen verschillende vormen aan. Soms zijn deze financieel van aard en worden masterjaren veel duurder dan de voorgaande bacheloropleiding. In andere landen worden toelatingsexamens georganiseerd. In elk geval moet de doorstroom naar de masterjaren gewaarborgd worden, zonder enige vorm van beperking. Deze beperkingen zijn namelijk volledig in tegenstrijd met Bologna en dienen enkel om een elite te creëren waar VVS zich steeds tegen heeft verzet. VVS verwacht dan ook dat de ministers elkaar op hun verantwoordelijkheid wijzen om deze praktijken onverwijld te annuleren.

Hoewel de structuurhervorming in Vlaanderen op goede weg zijn en de omschakeling naar de Bama-structuur binnenkort wordt afgerond, blijkt ondertussen dat niet alle studenten even goed uit deze hervorming gekomen zijn. Vooral studenten die voor enkele vakken niet slaagden en zo in het nieuwe systeem terecht kwamen, blijken het slachtoffer van de hele hervorming. Niet alleen moeten ze in vele gevallen meer vakken afleggen dan de andere

studenten, ook qua studiefinanciering stellen er zich problemen. De administratie bleek niet op de overgang te zijn voorbereid, waardoor deze studenten voor die extra credits die ze moeten afleggen onterecht hun jokerkrediet moeten aanspreken. Bovendien blijkt er bij de hele curriculumhervorming die er bij vele opleidingen kwam naar aanleiding van de Bolognahervorming, een toename te zijn van de studiedruk. Vaak werden er elementen toegevoegd aan een opleiding. Er werden echter maar weinig elementen geschrapt. In sommige gevallen kan dit problematisch zijn, met ernstige gevolgen op de slaagcijfers. Een afdoende studiedrukmeting en een correcte implementatie van de ECTS-gedachte is dan ook noodzakelijk.

Een ander probleem ziet VVS in een mogelijke algemene verlenging van de studieduur in Vlaanderen. De roep om een veralgemening van de 2-jarige Masters klinkt steeds luider. Vlaamse Masters van 60 studiepunten zouden als minderwaardig kunnen bestempeld worden dan hun buitenlandse equivalenten die 120 studiepunten bevatten. Hierdoor zouden onze afgestudeerden op de Europese arbeidsmarkt minder gegeerd zijn. Daarom zouden Masters van 60 studiepunten moeten worden uitgebreid naar 120 studiepunten. Voor VVS gaat deze redenering wel erg kort door de bocht. De kwaliteit van een opleiding afmeten aan de duur van de opleiding getuigt van een armzalige kijk op onderwijskwaliteit. Kwaliteitsvol onderwijs heeft weinig te maken met studieduur. Wanneer we spreken over de kwaliteit van een opleiding en via algemene kwaliteitscriteria de vergelijkbaarheid in Europa mogelijk willen maken, moeten we beseffen dat er in de toekomst eerst en vooral gekeken zal worden naar de resultaten van een opleiding. De nadruk zal dus komen te liggen op de 'learning outcomes' nl. datgene wat afgestudeerden kunnen en kennen.

Een algemene verlenging van de masterjaren onder het mom van Bologna is voor VVS dus geen optie. Langer studeren betekent namelijk meer kosten, zowel voor de overheid als voor de studenten. Bovendien betekent langer studeren ook langer niet kunnen gaan werken en dus een eigen inkomen verdienen. Beide elementen zorgen voor een extra aanzienlijke financiële drempel die mensen van bepaalde opleidingen kunnen weerhouden. Met studieduurverlenging moet dus omzichtig worden omgesprongen. De noodzaak tot studieduurverlenging moet steeds per opleiding bekeken worden. Een studieduurverlenging die de kwaliteit van de opleiding substantieel moet verhogen kan enkel besproken worden indien blijkt dat bepaalde opleidingen in Vlaanderen op vier jaar tijd geen volwaardige Masters kunnen aanbieden.

8. BOLOGNA EN LISSABON

Naast het Bolognaproces, is er ook nog de Lissabonstrategie die de aandacht van Europa richt op onderwijs. Toch is het niet overbodig om de verschillen scherp te stellen. Het Bolognaproces heeft een heel andere visie op onderwijs dan de Lissabonstrategie. Bij Bologna heeft onderwijs een centrale, niet-instrumentele plaats. Het is ruimer en heeft een grotere openheid, onder andere naar de sociale dimensie. De Lissabonstrategie focust op de kenniseconomie, maar mag niet vergeten dat dit niet kan zonder een goed draaiend hoger onderwijs. Ook de duidelijke participatie van alle stakeholders in de ontwikkeling van het Bolognaproces wijst op een rijkere en meer democratische blik op hoger onderwijs. Daarnaast is de spanwijdte ook breder dan enkel de Europese Unie, waardoor er geen overschrijding van de bevoegdheden is en de beslissingen meer transparant en democratisch tot stand komen. Om deze reden vindt VVS de methodieken binnen het Bolognaproces democratischer en meer verkieslijk dan die van de gevolgen voor onderwijs binnen de Lissabonstrategie.

Door de essentiële verschillen mogen de Bolognalanden mogen in geen geval verzaken aan de verbintenissen die ze hebben aangegaan door de focus nu volledig op Lissabon te richten. De studenten verzetten zich met klem tegen pogingen om de Bolognahervorming in te schakelen in de Lissabonstrategie. Meer en meer dringt de Lissabonretoriek binnen in de Bolognateksten. Voor VVS zou dit een onverantwoorde verarming zijn van de Bolognaverklaring. Dit zijn twee gescheiden processen, met andere doelstellingen en een andere werking, en dit moet zo blijven.

9. BESLUIT

VVS onderschrijft de principes waarop het Bolognaproces gebaseerd is in grote mate. De studenten hebben zich dan ook altijd constructief opgesteld in het proces. Er blijven echter grote problemen bij de implementatie van het Bolognaprogramma. Sinds Bergen is er geen spectaculaire vooruitgang te merken. De ambities van de Bolognaverklaring zijn echter ambitieus. Er dus nog veel werk aan de winkel. Het is dan ook nodig dat de ministers het gebrek aan uitvoering op een aantal terreinen erkennen en concrete acties voorstellen in het Communiqué.

VVS stelt de volgende eisen:

- Het Communiqué moet duidelijk acties voorstellen. De verschillende drafts van het Communiqué zijn veel te vaag, waardoor de finale tekst elke praktische waarde mist.
- Absolute prioriteit voor de studenten in de implementatie van een sociale dimensie met *participative equity* als streefdoel. Dit betekent dat de sociale dimensie in de stocktaking wordt opgenomen. Daarnaast moeten de Bolognalanden concrete maatregelen nemen op vlak van inschrijvingsgelden (streven naar een kosteloos HO zoals het ECOSOC-verdrag stelt), studiefinanciering en studentenvoorzieningen, zoals hierboven beschreven.

Bovendien moeten overheden hun verantwoordelijkheid opnemen en zelf investeren in hoger onderwijs in plaats van kosten af te wentelen op studenten. Een sociale dimensie is volgens VVS een essentieel onderdeel van de Europese identiteit en deze dimensie maakt het Europese hoger onderwijs net zo uniek. Wil het Bologna verhaal echt slagen dient de sociale dimensie de plaats te krijgen die ze verdient: die van topprioriteit. Als men het draagvlak voor het Bolognaproces bij de studenten niet verder op de proef wil stellen, dan moet de Europese Hoger Onderwijsruimte dringend sociaal worden bijgestuurd.

- Mobiliteit moet verder gestimuleerd en gefaciliteerd worden. Naast de visa- en erkenningsproblemen, moeten de financiële drempels worden weggewerkt opdat mobiliteit mogelijk wordt voor iedereen. Zo moeten er meer en hogere mobiliteitsbeurzen komen, moeten de studiefinancieringen overal meeneembaar zijn, moeten alle studenten toegang krijgen tot studentenvoorzieningen en moet er een mobiliteitsfonds komen om te werken aan een evenwichtige mobiliteit.
- Recognition of Prior Learning moet erkend worden als prioriteit: de lidstaten moeten tegen 2009 een transparant systeem voor erkenning van eerder verworven competenties en kwalificaties ontwikkelen.
- De overdreven nadruk op institutionele autonomie is schadelijk voor een hoger onderwijs model waarin de instellingen publieke financiering krijgen om publieke doelstellingen te realiseren. Er moet voldoende autonomie zijn, maar dit ingekapseld in een duidelijk regelgevend kader.
- De implementatie van de BaMa-structuur mag niet leiden tot grotere barrières tussen het bachelorniveau en het masterniveau. Deze praktijken moeten worden teruggeschroefd. Bovendien mag de Bolognahervorming niet worden misbruikt om een algemene studieduurverlening op te dringen.
- De Lissabonagenda mag de Bolognadoelstellingen niet verdringen.

Over 2 jaar komen de ministers opnieuw bijeen in België. Hopelijk hebben de ministers dan de nodige actie ondernomen om tot een sociale EHOR te komen. 2010 komt namelijk steeds dichterbij. De tijd van praten is voorbij, de studenten willen concrete actie zien. Hopelijk is het Bolognarapport van VVS over 2 jaar dus iets positiever.